

Breyer, Richard

Osadnictwo chłopskie w okolicach Gostynina i Gąbina

Notatki Płockie 40/1-162, 51-52

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ruch osadniczy "na wzgórzach" Ziemi Gostynińskiej rozpoczął się w 1780 r., a więc krótko przed ostatecznym rozpadem Polski (...).

Osadnicy na karczowiskach, głównie pochodzenia pomorskiego, zostali sprowadzeni przez wójta, który zawarł umowę osiedleńczą z właścicielem gruntów. W wypadku wsi wójtowskich chodziło zawsze o ludzi będących wolnymi, którzy tym właśnie różnili się od swoich polskich sąsiadów i którzy osiedli na nowych zdobytych przez siebie gruntach. Takimi osadnikami byli Niemcy, sprowadzeni przez właścicieli gruntów z Sójek i Sierakowa, osiedleni na karczowiskach Sierakowa i Wierzbic. Do przełomu VIII i XIX w. powstało w ten sposób łącznie 12 niemieckich osad leśnych w okolicach Gostynina.

To co dotychczas powstało, stopniowo i spokojnie przemieszczając się na wschód na mocy współdziałania niemieckich osadników z polską szlachtą, stało się po drugim rozbiórce Polski, tzn. po 1793 r., kiedy to Ziemia Gostynińska przypadła Prusom, dziełem kolonizacji państwa absolutystycznego (...)

Na Ziemi Gostynińskiej ważną rolę odegrała także niemiecka własność ziemi. Należy tu wspomnieć o von Treskowie ze Strzelec. Jego następcy wiedzieli jak rozwinąć gospodarczo swoje posiadłości. W r. 1839 po-

wstała w Strzelcach pierwsza fabryka cukru na Ziemi Gostynińskiej a dobra strzeleckie były w ogóle wzorem gospodarności.

Dobra w Duninowie należały od r. 1829 do barona pruskiego Ike, który w 1843 r. w Wielkim Dębie założył kościół dla gminy Nowa Wieś. Także majątek w Lucieniu był przez blisko wiek w posiadaniu hrabiego Lutttichau.

W obrazie niemieckiego osadnictwa na Ziemi Gostynińskiej nie brakowało także elementu miejskiego, jakkolwiek jego rola była mniejsza i przejściowa. Po zawarciu w 1821 r. w Zgierzu umowy między przedstawicielami niemieckich sukienników i władzami miasta powstały korzystne przesłanki dla osadnictwa sukienników z sąsiedzi Prus, a Gostynin, jako miasto rządowe, przeżył wtedy znaczny przyrwył tego typu osadnictwa. Już w tym samym roku osiedliła się tu pierwsza grupa licząca 30 rodzin sukienników (...). W zamkniętym w 1896 r. "sztambuchu honorowego braterstwa z Gostynina" znalazły się od 1822 r. nazwiska czeladników, mistrzów i właścicieli.

Około 1900 r. rękodzieło sukiennicze zostało jednak wyparte ostatecznie przez produkcję zmechanizowaną.

Mapa niemieckich osiedli w powiecie gostynińskim według Alberta Breyera (lata umieszczone pod nazwą miejscowości określają rok założenia Kościoła Ewangelickiego)

SCHRIFTTUM

Bierschenk, Theodor: "Die deutsche Volksgruppe in Polen/1934-1939", Kitzingenn, 1954;
Breyer, Albert: "Deutsche Gaue in Mittelpolen", Plauen, 1935;
Breyer, Albert: "Die Entwicklung des deutschen Schulwesens im Gostyniner Land", in Deutsche Monatshefte in Polen, Jg. 1937, Heft 2/3;
Breyer, Albert: "Deutsche Tuchmachereinwanderung in den ostmitteleuropäischen Raum 1550-1830", Leipzig-Posen 1941;
Danielak, Wiesław: "Mazowiecki gród Gościniń" in "Nasza Ojczyzna", Heft 5/-66;
Fenske, Karl-Heinz: "Die Spätaussiedler" in West-östliche Begegnung, Heft 6/19959;
von Galéra, Karl Siegmar: "Langenfeld/Von der Markgrafenschaft zur Stadt", Langenfeld 1963;
Heike, Otto: "Die Provinz Südpreußen", Marburg 1953;
Kauder, Viktor: "Das Deutschtum in Mittelpolen"/Ein Bildband, Hirzel-Verlag, Leipzig 1939;

Kossmann, Eugen-Oskar: "Die Schwabensiedlung im östlichen Wartheland zu südpreußischer Zeit" in Deutsche Monatshefte, Jg. 1941;
Kneifel, Eduard: "Geschichte der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen", 1962;
Kuhn, Walter: "Leonberg" in Deutsche Blätter in Polen, Jg. 1929;
Mielke, Emil: "Aberglaube in der Weichselniederung" in Jahrbuch der Landsmannschaft Weichsel-Warthe, Jg. 1960;
Mielke, Emil: "Die Niederunger" in Jahrbuch der LWW, Jg. 1962;
Nasarski, Peter (in Verbindung mit Richard Breyer): "Deutsche Heimat in Polen in 144 Bildern", Rautenberg-Verlag, Leer 1958;
Rhode, Gotthold: "Tausendjährige Feindschaft oder tausend Jahre Nachbarschaft" in Festschrift der LWW aus Anlaß des Deutschlandtreffens in Essen, 1964;
Schaefer, Karl: "Von Leonberg nach Neugnadenfeld" in Jahrbuch der LWW, Jg. 1958;
Zeuger, Michael: "Gefangene sind wir alle", Panorama-Verlag, Berlin 1966.

Bibliografia zamieszczona w książce

NASI AUTORZY

STANISŁAW BENTLEWSKI -	magister inżynier, kierownik Oddziału Infrastruktury Technicznej i Komunikacji Wydziału Rozwoju Gospodarczego UW w Płocku, biegły wojewódzki w zakresie wyceny nieruchomości
WALDEMAR BRENDA -	magister, nauczyciel historii w Szkole Podstawowej nr 2 w Pieszku, członek TNP
JAKUB CHOJNACKI -	doktor, inżynier, prezes TNP
MARIAN CHUDZYŃSKI -	doktor, nauczyciel historii w Technikum Samochodowym, wiceprezes TNP
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI -	magister, nauczyciel historii w III L.O. im. Marii Dąbrowskiej w Płocku, członek TNP
GRAŻYNA GZELLA -	doktor habilitowany, pracownik naukowy Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK w Toruniu
ANDRZEJ F. DZIUBA -	ks., profesor, doktor, kierownik sekretariatu Prymasa Polski
BARBARA KONARSKA-PABINIAK -	doktor, nauczycielka w L.O. im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, członek TNP
ANTONI JANKOWSKI -	emerytowany lekarz weterynarii z Sierpca, członek TNP
ROMAN MARCINKOWSKI -	magister, biskup pomocniczy Diecezji Płockiej
ZDZISŁAW MAZANEK -	magister inżynier, dyrektor Wydziału Rozwoju Gospodarczego Urzędu Wojewódzkiego w Płocku
RYSZARD PIOTR MĘTRAK -	magister inżynier, konstruktor lotniczy, kolekcjoner piłsudczanów z Warszawy
TADEUSZ PACIORKIEWICZ -	profesor, muzyk, kompozytor, były rektor Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie, członek TNP
STANISŁAW PAJKA -	doktor, przewodniczący Komisji Wydawniczej Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika
JANUSZ PYSIAK -	profesor, doktor hab. inż., dyrektor Instytutu Chemii na Wydziale Budownictwa i Maszyn Rolniczych Politechniki Warszawskiej w Płocku, wiceprezes TNP
ANNA STOGOWSKA -	doktor, dyrektor Archiwum Państwowego w Płocku, członek TNP
KLEMENS SZYSZKA -	magister, starszy inspektor wojewódzki w Wydziale Rozwoju Gospodarczego Urzędu Wojewódzkiego w Płocku